

www.fraktal.sk

Zsófia BÁRCZI
Petr BORKOVEC
Miroslav BRÜCK
Martina BUZINKAIOVÁ
Ján ČAKANÉK
DALFAR
Gábor FARNBAUER
József GAZDAG
Milan HAMADA
Robert HASS
Patrícia ŽELIZŇÁKOVÁ HAVRILA
Petr HRUŠKA
Jana JUHÁSOVÁ
Michaela JUROVSKÁ

Géza KOMORÓCZY
Márton KOPPÁNY
Juraj KUNIAK
Tomáš LIETAVEC
Peter MACSOVSZKY
Marián MILČÁK
Jozef PALAŠČÁK
Stanislava CHROBÁKOVÁ REPAR
Marta SOUČKOVÁ
Zoltán SZALAY
Lenka ŠAFRANOVÁ
Róbert ŠEDIVÝ
Peter ŠULEJ
Eva URBANOVÁ
Jozef VAŠKO



Zoltán ÁGOSTON
Eva ANDREJČÁKOVÁ
Anna ANTALOVÁ
Éva BAJKAY
László BERTÓK
László DARVASI
Renata DEÁKOVÁ
Gábor DOBÓ
György DRAGOMÁN
Péter ESTERHÁZY
Renátó FEHÉR
Tibor NOÉ KISS
Dénes KRUSOVSKY
Gabriela MAGOVÁ



JELENKOR

Pál SZEREDI MERSE
Lenka NAGYOVÁ
Imre ORAVECZ
Jitka ROŽŇOVÁ
Géza RÖHRIG
Galina SÁNDOROVÁ
Lucia MOLNÁR SATINSKÁ
László SZILASI
Edina SZVOREN
Zsuzsa TAKÁCS
József TAKÁTS
Ottó TOLNAI
László TÓTH
Tímea TURI
Pál ZÁVADA

Srdečne pozývame Vás, Vaše deti i Vašich rodičov na

FR<KTÁL LIVE # 4 Košice

autorské čítanie: poézia, próza, esejistika;
reč ako text

► Jana Bodnárová ► Juraj Kuniak ► Marcel Lacko ►
► Janko Mičko ► Marián Milčák ► Joe Palaščák ►
► Dalimír Stano ► James Sutherland-Smith ►

&

Stanislava Chrobáková Repar ► časopis FRAKTÁL

27. septembra 2019 (piatok) o 18:00
Tabačka Kulturfabrik Košice

*Časopis Fraktál – iná láska v stope.
Literatúra horizontálne a vertikálne.*

NOVO

CARSON HŮLOVÁ LLESHANAKU SALAJOVÁ
PRAH HŮLMBAUER MACIERZYŃSKI NEMES
ROZENBERGOVÁ ILJAŠENKO MILČÁK
PODRACKÁ JUROLEK SUTHERLAND SMITH
HVORECKÝ JANÁČ DONHAUSER A ĎALŠÍ
+ VYHLÁSENIE VÍŤAZOV
SÚŤAŽE BÁSNE SK / CZ 2019
+ 1. ROČNÍK UDELOVANIA
NÁRODNEJ CENY ZA POÉZIU
ZLATÁ VLNA 2019

novotvar.

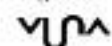
medzinárodný literárny festival

9. — 12. 10. 2019

Bratislava, Modra

www.novotvar.sk

Organizátori

 novotvar.

Podujatie ako hlavný partner z verejných zdrojov
podporil fond na podporu umenia.

U. Univerzita Komenského

Partneri



TVAR

„PODSTATOU RAKÚSKA NIE JE CENTRUM, ALE PERIFÉRIA“

Sieť avantgardných periodík v následníckych
štátoch rakúsko-uhorskej monarchie
v rokoch 1920 – 1926¹

Redaktori avantgardných periodík v následníckych štátoch rakúsko-uhorskej monarchie predložili radikálne návrhy na prehodnotenie funkcie umenia a umelcov. Ich najdôležitejším rozhodnutím bolo to, že prestanú vystupovať v role jasnovidca národnej kultúry, ktorú zdedili po romantizme 19. storočia a ktorá v strednej a východnej Európe pretrvávala až do zmeny politického usporiadania okolo roku 1990, a že sa budú považovať za členov nadnárodnej siete založenej na spolupráci. Kultúrne vzorce regiónu však, samozrejme, pôsobili aj na avantgardných umelcov. Zjavný bol napríklad nástup charismatických umelcov zakladajúcich vlastné školy a tvoriacich vo viacerých žánroch ako Ljubomir Micić, Karel Teige alebo Lajos Kassák (podľa vzoru romantikov ako Sándor Petőfi či Adam Mickiewicz).² Avantgardní umelci však opustili rutinu svojho kultúrneho prostredia v komplikovanej geopolitickej a kultúrnej situácii po rozpade rakúsko-uhorskej monarchie (ktorú historici nazývajú *histoire croisée*, prekřížené dejiny),³ ale napriek tomu dokázali často výrazne odlišné modernistické úsilie vznikajúce na území bývalej monarchie spojiť do siete avantgardných periodík.⁴

Po rozpade monarchie zohralo dôležitú úlohu médium avantgardného periodika; vo svojej podstate bolo kolektívnym kultúrnym produktom, ktorý sa dokázal zapojiť do medzinárodného krvného obehu umenia, pričom istá umelecká skupina v ňom artikulovala svoj komplexný umelecký a spoločenský program. Avantgardné časopisy sa nevynorili len tak z ničoho. Počet literárnych a umeleckých časopisov (*little magazines*, *petites revues*) a ich náklad v západnej Európe od osemdesiatych rokov 19. storočia rapídne stúpali; po-

1 Citát pochádza od Josepha Rotha (*Die Kapuzinergruft*, 1938). Štúdiá vyšla v angličtine a nemčine v katalógu výstavy s názvom *Beyond Klimt – New Horizons in Central Europe*, ktorú v roku 2018 usporiadali Österreichische Galerie Belvedere vo Viedni a Palais des Beaux-Arts – BOZAR v Bruseli. Text je súčasťou spoločného projektu Petőfiho literárneho múzea – Kassákovho múzea a Národného úradu pre výskum, vývoj a inovácie (NKFIH) číslo K-120779.

2 Súhrnne pozri napr. Bojtár Endre: *A kelet-európai avantgarde irodalom* (Budapešť, 1977).

3 Michael Werner, Bénédicte Zimmermann (ed.): *De la comparaison à l'histoire croisée* (Paríž, 2004), 15 – 49.

4 Pojmom „modernizmus“ označujeme kultúrne hnutia začiatku 20. storočia, ktoré reflektovali na obdobie moderny. Pozri: Peter Brooker, Andrzej Gąsiorek, Deborah Longworth, Andrew Thacker: Úvod, in: rovnakí autori (eds.): *The Oxford Handbook of Modernisms* (Oxford, 2010), 3 – 4. Pod pojmom „avantgarda“ rozumieme kritické umelecké smery, ktoré s modernou a modernizmami súviseli a radikálne ich prehodnocovali. Medzi modernizmami a avantgardou nebola ostrá hranica, ale plynulé prechody.





stupne sa rozšírili do celého sveta,⁵ Už od konca 19. storočia zohrávali dôležitú úlohu pri sprostredkovaní európskych kultúr a šírení a prehodnocovaní kultúrnych trendov. Časopisy z prelomu 19. a 20. storočia sa aj v iných ohľadoch podobali na avantgardné periodiká dvadsiatych rokov 20. storočia, ktoré tvoria predmet nášho výskumu: tiež už vystupovali s jasným umeleckým programom a ich autorská garda sa často stávala do pozície členov pomyselného hnutia a často ostro napádala existujúci systém kultúrnych inštitúcií,⁶ Redaktori avantgardných periodík v následníckych štátoch rakúsko-uhorskej monarchie dokázali mimoriadne účinne využívať stratégie časopisov z prelomu storočia pri formulovaní svojho programu. V nasledujúcej časti skúmame stratégie, vďaka ktorým sa avantgardné časopisy zapojili do európskeho umeleckého diskurzu, dokonca určovali jeho trendy, a dokázali nadviazať vzájomné kontakty spôsobom preklenujúcim jazyky, etniká a štátne hranice v štátoch bývalej monarchie aj mimo nich.⁷

Avantgardné periodiká dvadsiatych rokov 20. storočia v strednej a východnej Európe objavovali potenciál časopiseckého média v takom geopolitickom kontexte, ktorý možno bez zveličovania nazvať krízovým (Eric Hobsbawm vo svojom významnom diele *Věk extrémů: Krátke dějiny 20. století 1914 – 1991* poníma obdobie od začiatku 1. svetovej vojny do konca 2. svetovej vojny ako *jednu* vojnu),⁸ V roku 1918 sa predtým mnohojazyčná a mnohonárodnostná monarchia rozpadla na často izolované nacionalistické národné štáty, v ktorých sa navyše milióny ľudí ocitli v menšinovej situácii,⁹ Vlády následníckych štátov monarchie začali zavádzať rôzne modernizačné iniciatívy, v rámci ktorých vypracovali koncepcie kultúrnej politiky; vo všeobecnosti však možno konštatovať, že ich cieľom nebolo podporovať komunikáciu medzi krajinami mnohonárodnostnej Karpatskej kotliny. Práve naopak: napr. Kuno Klebelsberg (minister pre náboženstvo a školstvo za Horthyho režimu v rokoch 1922 – 1931) vo svojom *neonacionalistickom* programe žiadal rozsiahlu reformu školstva, ktorú považoval za prvý krok k opätovnému nastoleniu „územnej celistvosti“ krajiny, čiže revízii mierových zmlúv po 1. svetovej vojne,¹⁰ V kontexte silnejúceho nacionalizmu v následníckych štátoch (nielen

5 Pozri napr. Evanghélia Stead, Hélične Védrine (ed.): *L'Europe des revues (1880 – 1920)* (Paríž, 2008); Bezeczky Gábor: Az időszaki sajtótermékek számának alakulása a 19. századi Magyar-országon, in: Császfvay Tünde, Nyerges Judit (eds.): *Szolgálatom a 60 éves Jankovics Józsefnek: humanizmus és gratuláció* (Budapešť, 2009), 63 – 69.

6 Pozri napr. Oltványi Ambrus, Kókay György (eds.): *Program és hivatás: magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye* (Budapešť, 1978).

7 Mica Gherghescu: Grilles et arborescences: le rôle des revues dans la construction de l'espace artistique moderne, in Catherine Grenier (ed.): *Modernités plurielles, 1905 – 1970* (Paríž, 2013), 39 – 45.

8 Eric J. Hobsbawm: *Věk extrémů: Krátke dějiny 20. století 1914 – 1991*, do češtiny preložili Jana Pečřřková, Petr Štěpánek (Praha, 2010).

9 Veľavravný je napr. názov monografie o juhoslovanskej avantgarde: Dubravka Djurić, Miško Šuvaković (eds.): *Impossible Histories: Historic Avant-Gardes, Neo-Avant-Gardes, and Post-Avant-Gardes in Yugoslavia, 1918 – 1991* (Cambridge / MA, 2003).

10 Kuno Klebelsberg: Neonacionalizmus, *Nemzeti Újság*, 1928. január 29. Podrobnejšie pozri: Feitl István (ed.): *Nyitott/zárt Magyarország: politikai és kulturális orientáció, 1914 – 1949* (Budapešť, 2013).

v Maďarsku) vzrástol význam viacjazyčných avantgardných periodík s medzinárodným dosahom. Formát a jednoduché šírenie týchto časopisov umožňovali relatívne rýchlu cezhraničnú komunikáciu dokonca aj v prípade, keď boli v niektorej krajine zakázané, ako časopis *MA* (1916 – 1925) Lajosa Kassáka pôsobiaceho v emigrácii vo Viedni v prvej polovici dvadsiatych rokov, ktorý pracovníci časopisu pašovali z Rakúska do Maďarska pod názvom *365* alebo *Kortárs / Súčasník*, ale šírili ho aj v Československu a Rumunsku.¹¹ Pre integračnú, zjednocujúcu rolu avantgardných časopisov je charakteristické, že sa medzi ich spolupracovníkmi nachádzalo nápadne veľa viacjazyčných umelcov ukotvených vo viacerých kultúrach. Len z radov spolupracovníkov Kassákovho časopisu *MA* môžeme spomenúť maliara Jánosa Mattisa Teutscha, ktorý bol na začiatku 20. storočia spolupracovníkom budapeštianskeho časopisu *Contimporanul* (1922 – 1932), pričom po celý čas žil v saskom meste Brašov v Sedmohradsku.¹² Róbert Reiter / Franz Liebhard, ktorý začínal ako avantgardný básnik a venoval sa aj umeleckému prekladu, písal v Temešvári v maďarčine a nemčine spočiatku ako spolupracovník časopisu *MA*,¹³ aj avantgardný básnik Lajos Kudlák sa pohyboval okolo časopisu *MA* a neskôr sa preslávil ako maliar Ľudovít Kudlák, známy predstaviteľ slovenskej moderny,¹⁴ srbský maliar Petar Dobrović / Dobrovits Péter narodený v maďarskom Pécsi, ktorý sa v rokoch 1915 – 1916 tiež objavil v Kassákovom časopise a neskôr aktívne pôsobil v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov.¹⁵

Avantgardné časopisy regiónu dokázali účinne fungovať v situácii, ktorá nastala v dôsledku rozpadu rakúsko-uhorskej monarchie a následného výrazného zmenšenia územia Maďarského kráľovstva. Jedným z dôsledkov nového geopolitického usporiadania bol pokles alebo relativizácia významu bývalých kultúrnych centier. Výnimkou nebolo ani bývalé hlavné mesto monarchie Viedeň, ktoré pre umelcov následníckych štátov prestalo byť prirodzeným referenčným bodom.¹⁶ Pre východoeurópske avantgardné časopisy dvadsiatych rokov však mala Viedeň predsa len mimoriadny význam, hoci z iných dôvodov ako predtým. V skúmanom období po páde Maďarskej re-

11 Csaplár Ferenc, Gergely Mariann, György Péter, Pataki Gábor (eds.): *Kassák: a Magyar Nemzeti Galéria és a Petőfi Irodalmi Múzeum emlékkiállítás* (Budapešť, 1987); Csaplár Ferenc: *Kassák körei* (Budapešť, 1987); Csaplár Ferenc: *Kassák az európai avantgárd mozgalmakban, 1916 – 1928* (Budapešť, 1994); Deréky Pál: „*Latabagomár ó talatta latabagomár és finfi: a XX. századi eleji magyar avantgárd irodalom* (Debrecen, 1998); Kappanyos András: *Izmusok az aktivizmusban – aktivizmus az izmusok között, Literatura*, 2010/2, 103 – 112; Kálmán C. György: *Élharcok és arcélek: a korai magyar avantgárd költészet és a kánon* (Budapešť, 2008).

12 R. Bajkay Éva (ed.): *Mattis Teutsch és a Der Blaue Reiter* (Budapešť – Miskolc, 2001).

13 Balázs Imre József: Egy avantgárd költő alternatív városképei. Reiter Róbert levelezéséből (1917 – 1924), *Korunk*, 2016/1, 92 – 109.

14 Csehly Zoltán: „*Akasztófáinkat csiklandozzuk.*” Közelítések Kudlák Lajos költészetéhez, *Partitúra*, 2010/2, 81 – 95.

15 Angyal Endre: *Petar Dobrović az ember, művész és politikus* (Pécs, 1968).

16 Torok Dalma (et al., ed.): *Becs, almok kontose: magyar irok Becs-elmanye, 1873 – 1936* (Budapest, 2011). Novšie pozri napr.: Bezecsky Gábor: Ami a Monarchiából ránk esett, in: Szigetvári Péter (ed.): *70 snippets to mark Ádám Nadásdy's 70th birthday* (Budapest, 2017), 11 – 22, URL: <http://seas3.elte.hu/nadasdy70/index.html> (prístup 3. februára 2018).





publiky rád v roku 1919 sa „červená Viedeň“ so sociálno-demokratickým vedením stala prvoradou destináciou disentu. Popri Kassákovom avantgardnom časopise *MA* zakladali svoje noviny aj disidenti ovplyvnení avantgardou, čiastočne na protest proti Kassákovmu časopisu, ktorý nepovažovali za politicky dostatočne angažovaný. Boli to *Akasztott ember / Obesenec* (1922) ovplyvnený berlínskym ľavicovým dadaizmom, *Egység / Jednota* (1922 – 1924) reprezentujúci program sovietskeho proletkultu, a *Ék / Klin* (1923 – 1924), ktorý vznikol fúziou oboch koncepcií a redakcií.¹⁷ Viedeň však zohrávala aj úlohu katalyzátora, a to napriek tomu, že v tých rokoch nevzniklo žiadne významnejšie viedenské avantgardné periodikum, čo historici vysvetľujú tým, že na prelome storočia prevažovali silno inštitucionalizované moderné smery secesia a neskôr expresionizmus,¹⁸ pričom niektorí súčasníci poukazovali na „malomeštiacky“ charakter viedenského miliea.¹⁹ Viedeň si pritom zachovala význam ako jedno z miest stretávania avantgardných umelcov z regiónu aj Európy, kde im bázu pre nadväzovanie kontaktov, vedenie dialógu a neskoršiu spoluprácu vytvárali také udalosti ako medzinárodná výstava divadelnej techniky zameraná na aktuálne otázky avantgardnej scénickej techniky, ktorú zorganizoval scénograf Fridrich Kiesler v roku 1924. Umelci videli možnosť „syntézy“, vytvorenia akéhosi totálneho umenia práve v javiskovej technike. Na výstave usporiadanej v Konzerthause vystavovali poprední umelci medzinárodnej avantgardy. V tom čase Kiesler postavil svoje revolučné *Priestorové javisko / Raumbühne*, predstavil sa *Mechanický balet / Ballet mécanique* Fernanda Légera a uviedlo sa jedno „dynamické“ futuristické dielo zinscenované F. T. Marinettim a Enricom Prampolinim. Viaceré avantgardné periodiká tejto výstave venovali zvlášť vydanie – počnúc časopisom *MA* cez brnianske *Pásmo* a aradský, v maďarčine vychádzajúci *Periszkóp* až po rímsky *Noi* a newyorský *The Little Review*. Výstava vyvolala obrovské nadšenie medzi umelcami, autormi a kritikmi a oživila diskurz medzi európskymi avantgardnými periodikami.²⁰

Hoci Viedeň zostala pre avantgardné periodiká strednej a východnej Európy akýmsi katalyzátorom, regionálne avantgardné periodiká ju už nepovažovali za centrum, keďže systém vzťahov – sieť, v ktorej fungovali – si predstavovali

17 Oliver Botar: From Avant-Garde to „Proletarian Art”: The Emigré Hungarian Journals *Egység* and *Akasztott Ember*, 1922 – 23, *Art Journal*, 1993/1, 34 – 45; Derékly Pál: Barta Sándor: Az örültek összejövele a szemelvényekben, in: Kabdebó Lóránt, Kulcsár-Szabó Ernő (eds.): *Újraolvasó. Tanulmányok Kassák Lajosról* (Budapešť, 2000), 244 – 254; Kappanyos András: Tréfa, szatíra, irónia és az avantgárd, in: Kabdebó Lóránt (et. al., ed.): *Tanulmányok Kassák Lajosról* (Budapešť, 2000), 67 – 77.

18 Christian Weikop, Introduction: Germany, Austria, Switzerland, in: Christian Weikop, Peter Brooker, Sascha Bru, Andrew Thacker (eds.): *The Oxford Critical and Cultural History of Modernist Magazines: Volume III: Europe 1880 – 1940* (Oxford, 2013), 693 – 708.

19 O pocitoch avantgardných umelcov v súvislosti s Viedňou pozri napr. úvod umeleckého kritika blízkeho Bauhausu Ernő Kállaiho k výstave Lajosa Kassáka usporiadanej v galérii *Der Sturm* v roku 1924. Ernst Kállai: Ludwig Kassák, in: *Der Sturm 131. Ausstellung: Ludwig Kassák und Nikolaus Braun* (Berlin, 1924), 3.

20 Podrobnejšie pozri: Galács Judit: Papírra vetett avantgárd kísérletek: a *MA* Zenei és színházi különszáma (1924), in: Balázs Eszter, Sasvári Edit, Szeredi Merse Pál (eds.): *Művészet akcióban: Kassák Lajos avantgárd folyóiratai A Tett-től a Dokumentumig (1915 – 1927)* (Budapešť, 2017), 181 – 196.

ako nadnárodný a polycentrický.²¹ V dôsledku toho odmietali koncepciu, ktorá si predstavovala šírenie kultúry ako vyžarovanie²² z „centra“ do „periférie“,²³ pričom centrom by bol, samozrejme, „Západ“ a perifériou „Východ“.²⁴ Avantgardné periodiká (vrátane novín fungujúcich v následníckych štátoch monarchie) sa považovali za rovnocenných členov tej istej siete – na rozdiel od takých modernistických časopisov ako *La Nouvelle Revue Française* (1909 –), *La Ronda* (1919 – 1923) alebo *The Criterion* (1922 – 1939), ktoré odmietali avantgardu a kultúru povojnovej Európy chceli obnoviť na základe západného umeleckého kánonu.²⁵ Proti nim stálo presvedčenie avantgardných redaktorov, že k otázke nového umenia sa možno vyjadriť rovnako z Nového Sadu, Bukurešti alebo Lvova ako z Viedne, Paríža či Berlína. Tieto tri mestá boli pre avantgardné periodiká strednej a východnej Európy dôležitými, ale nie absolútnymi referenčnými bodmi.²⁶ Pokles významu bývalých kultúrnych centier sa prejavoval aj v tom, že avantgardní umelci sa pri hľadaní vzorov pre modernizáciu neobracali na tieto centrá, ale sa obracali na Sovietsky zväz považovaný za uskutočnenú budúcnosť, na Spojené štáty a na židovské sídla v Palestíne.

Periodiká avantgardnej siete polycentrického typu fungovali ako viacsmerový kultúrny transfer.²⁷ Tieto časopisy sa nielen dozvedali o umeleckých novinách, ale ich aj prehodnocovali a sami aktívne formovali dobový umelecký diskurz. Reprodukovaním už vo svojej dobe vplyvných umeleckých diel či prvým uverejnením teoretických statí sa do medzinárodného diskurzu zapojili také periodiká strednej a východnej Európy ako viedenský časopis *MA*, krakovská *Zwrotnica* (prvá séria: 1922 – 1923), záhrebský a neskôr belehradský *Zenit* (1921 – 1926), periodiká pražskej a brnianskej skupiny *Devětsil*²⁸ alebo varšavský *Blok* (1924 – 1926). Avantgardným časopisom sa vďaka svojej sieti podarilo dosiahnuť aj nadviazanie kontaktu nielen medzi následníckymi štátmi rakúsko-uhorskej monarchie, ale aj medzi rôznojazyčnými kultúrami v rámci toho istého štátu. Okrem materinského jazyka svojich redaktorov a nemčiny a fran-

21 Béatrice Joyeux-Prunel: Weimar, Berlin, New York, Varsovie, São Paulo, Mexico... Une géographie polycentrique, in: Uő: *Les avant-gardes artistiques (1918 – 1945): une histoire transnationale* (Paríž, 2017), 114 – 118.

22 Per Bäckström, Benedikt Hjartarson (eds.): *Decentring the Avant-Garde* (Amsterdam/New York, 2014).

23 Uvádzaním pojmov „centrum“ a „periféria“ v úvodzovkách naznačujeme, že sú výsledkom ideologických a historických konštrukcií. Na ich problematickosť poukazuje aj história avantgardných periodík v strednej a východnej Európe. Pre novšie poznatky k historiografickej otázke „centra“ a „periférie“ pozri: Piotr Piotrowski: *In the Shadow of Yalta: Art and the Avant-Garde in Eastern Europe, 1945 – 1989* (Londýn, 2011); Piotr Piotrowski: Európa szürke zónája, *Balkon*, 2000/6, URL: http://balkon.art/1998-2007/balkon_2000_06/t_piotr_p.htm (navštívené dňa 3. februára 2018). Najnovšie poznatky k téme pozri napr.: Schein Gábor: A mi hiányzó Közép-Európánk, *Kalligram*, 2017/5, 3 – 9.

24 Podľa historického výskumu nie sú neškodné ani kategórie „Východ“ a „Západ“: Larry Wolff: *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment* (Stanford, 1994).

25 Anne-Rachel Hermetet: *Pour sortir du chaos: trois revues européennes des années vingt* (Rennes, 2009).

26 Béatrice Joyeux-Prunel: Provincializing Paris: The Center-Periphery Narrative of Modern Art in Light of Quantitative and Transnational Approaches, *Art@s Bulletin*, 2015/1, 40 – 64.

27 Balázs Eszter: Kulturális transferek a történeti kutatásban: beszélgetés Michael Wernerrel, a párizsi Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS) tanárával, *Aetas*, 2004/3-4, 245 – 253.

28 Barcza András, Lovay Zsuzsanna (ed.): *Devětsil. a 20-as évek cseh avantgardja* (Budapešť, 1989).





cúzštiny ako jazykov slúžiacich ako *lingua franca* často publikovali texty aj v iných lokálnych jazykoch. Pre následnícke štáty, ktoré vznikli po podpísaní mierových zmlúv neďaleko Paríža v roku 1919 a v ktorých vládlo národnostné napätie, to bolo mimoriadne dôležité. Avantgardné periodikum *Út / Cesta* (1922 – 1925) vychádzajúce vo Vojvodine v maďarskom jazyku sa napríklad profilovalo ako „juhoslovanské“ a texty prispievateľov z kruhu *Zenitu* uverejňovalo v maďarskom preklade.²⁹ Pritom udržiavalo kontakty aj s predstaviteľmi budapeštianskej a viedenskej maďarskej avantgardy, a to v rokoch, keď bola väčšina maďarskej inteligencie v Maďarsku, ale aj tej, ktorá sa ocitla mimo neho v pozícii menšiny, pod vplyvom takzvanej „trianonskej traumy“ a jej prvoradým cieľom nebolo šírenie kultúry medzi novovzniknutými štátmi. Ľubľanský časopis *Tank / Tank* (1927) používal okrem slovinského, francúzskeho a nemeckého jazyka aj taliančinu, čo bolo vzhľadom na vojnové udalosti na územiach so zmiešaným taliansko-juhoslovanským obyvateľstvom a vytýčenie novej hranice skutočne pozoruhodným gestom. Aj poľské a ukrajinské avantgardné časopisy (predtým vydávané čiastočne v Galícii patriacej k rakúsko-uhorskej monarchii) v jazyku jidiš (*Yung-Yidish* [1919] a *Tel-Awiw* [1919 – 1921]) fungovali tiež nadnárodným spôsobom a využívali možnosti poskytované sieťou avantgardy spolu so sprostredkujúcou silou jidiš od Lodže cez Poznaň až po New York. Paradigmatu koncepcie šírenia kultúry z „centra“ do „periférie“ radikálne napadol časopis *Zenit* svojím programom hlásajúcim „balkanizáciu Európy“, v ktorom Európu provokatívne (a [seba]ironicky) nazval „výbežkom Balkánskeho polostrova“.³⁰

Spoločným kódom avantgardných časopisov dvadsiatych rokov, vrátane tých, ktoré vychádzali v strednej a východnej Európe, bolo takzvané „syntetické“ redigovanie, čiže skúmanie a multimediálne sprostredkovanie korelácií súdobého (avantgardného) umenia, vedy a techniky. Avantgardní umelci boli presvedčení o možnosti syntézy, ktorú chceli dosiahnuť spojením výsledkov súdobého umenia a ostatných oblastí (vedy, techniky, spoločenských vied).³¹ László Moholy-Nagy, ktorý začínal v Kassákovom kruhu a zakrátko sa stal významnou osobnosťou európskej avantgardy, sa problematikou syntetických avantgardných časopisov zaoberal už v roku 1925. V tom čase pôsobil ako profesor Bauhausu a prispieval do časopisu *Dokumentum / Dokument* (1926 – 1927) i mnohých ďalších avantgardných časopisov svojej doby; štúdiu o uvedenej problematike uverejnil v časopise *Pásmo* (1924 – 1926).³² *Pásmo* vychádzalo v Brne, v stredne veľkom, no z hľadiska moderného umenia významnom meste, ktoré sa zároveň stalo jedným z miestnych centier moderny dvadsiatych

29 Pál Deréky: Konzepte der ungarischen literarischen und künstlerischen Avantgarde am Beispiel der Zeitschrift *Út* in Novi Sad (1922 – 1925), in: Pál Deréky, Zoltán Kékesi, Pál Kelemen (Hg.): *Mitteleuropäische Avantgarden. Intermedialität und Interregionalität im 20. Jahrhundert* (Frankfurt a. M., 2006), 51 – 66.

30 Ljubomir Micić: Nova Umetnost, *Zenit*, 1924/34, bez uvedenia strany.

31 Pojem prvýkrát používa Jean Cocteau: *Le rappel à l'ordre* (Paríž, 1926). Pozri aj: Jean Laude: *Le Retour à l'ordre dans les arts plastiques et l'architecture, 1919 – 1925* (Saint-Étienne, 1986); Jennifer Ruth Bethke: *From Futurism To Neoclassicism: Temporality In Italian Modernism, 1916 – 1925* (Berkeley, 2005).

32 Passuth Krisztina: *Moholy-Nagy* (Budapešť, 1982); Botár Olivér, *Természet és technika: az újraértelmezett Moholy-Nagy 1916 – 1923* (Budapešť, 2007).

rokov. Podľa Moholy-Nagya sa syntetické časopisy vyznačovali hlásaním „nového životného štýlu“ a jeho foriem. Zameriavali sa na oblasti, ktoré boli pre modernu najslubnejšími z hľadiska inovácií – od architektúry cez pedagogiku až po typografiu. Vizuálna stránka syntetických časopisov odzrkadľovala skúsenosti avantgardného dizajnu písma a knižného umenia; dali sa jednoznačne rozoznať, vzbudzovali pozornosť. Považovalo sa za inovatívne, že reprodukcie a fotografie zalomené do textu neboli len ilustráciou článkov, ale mali uplatnenie aj sami osebe. V časopisoch uverejňované fotografie technických inovácií či moderných miest, často bez komentára, pôsobili takmer ako vizuálna deklarácia názoru, že práve tieto udalosti modernej doby vytvárajú autentický obraz reality. Syntetické časopisy boli multimediálne: poskytovali priestor najrozmanitejším médiám, počnúc textami cez filmové scenáre a technické výkresy až po noty.³³ Boli viacjazyčné (resumé článkov písaných v národných jazykoch sa uverejňovalo aj v hlavných európskych jazykoch) a aktuálnym témam venovali tematické čísla.³⁴ Syntetické redigovanie sa v najčistejšej forme prejavovalo v almanachoch a antológiách, keďže tie neboli zafarbené nepredvídateľnými udalosťami ako noviny. Takými boli *Új művészek könyve / Kniha nových umelcov* (1922)³⁵ Moholy-Nagya a Kassáka, antológia *Revoluční sborník Devětsil* Jaroslava Seiferta a Karla Teigea z toho istého roku, almanachy poľských futuristov zo začiatku dvadsiatych rokov³⁶ a Kassákova kniha s názvom *Tisztaság könyve / Kniha čistoty* (1926).³⁷ Syntetické avantgardné časopisy strednej a východnej Európy sa nezameriavali na žiaden konkrétny smer, ale snažili sa hlásať najnovšie trendy v umení integratívnym (iným slovom eklektickým či synkretickým) spôsobom. Naznačovali to aj ich názvy *Integral* (1925 – 1928), *Zenit*, *Dokumentum*, *Contimporanul*, *Periszkóp* (1925 – 1926) atď. Na potenciál syntetického časopisu ako kódu poukazuje aj to, že dokonca aj vyslovene komunistické časopisy ako *100 %* (1927 – 1930)³⁸ a *ReD* (1927 – 1931), ktoré začali vychádzať koncom dvadsiatych rokov, používali jazyk syntetických časopisov.

Preložili Anna ANTALOVÁ a Lucia MOLNÁR SATINSKÁ

33 Kékesi Zoltán, Schuller Gabriella, Művészetközöttiség és jelszerűség: 1926, megjelenik a *Tisztaság könyve* és a *Dokumentum*, in: Szegedy-Maszák Mihály, Veres András (ed.): *A magyar irodalom története* (Budapešť, 2007), 427 – 440; Kékesi Zoltán: A művészetek „médiaharca” 1927 körül, in: Kékesi Zoltán, Peterán Miklós (ed.): *Kép-írás-művészet: tanulmányok a 19. – 20. századi magyar képzőművészet és irodalom kapcsolatáról* (Budapešť, 2006), 190 – 202.

34 László Moholy-Nagy: Richtlinien für eine Synthetische Zeitschrift, *Pásmo*, 1925/7-8, 5. Podrobnejšie v anglickom preklade článku Moholy-Nagya: Jindřich Toman: Permanent Synthesis: László Moholy-Nagy's Idea of a Synthetic Journal, in: Gábor Dobó, Merse Pál Szeredi (eds.): *Local Contexts/International Networks: Avant-Garde Journals in East-Central Europe* (Budapešť, 2018), http://digiphil.hu/o:avantgarde_journals.

35 Csapláir Ferenc: A „Karaván”-tól az „Új művészek könyvé”-ig, in: CS.F. *Kassák körei* (Budapešť, 1987), 7 – 13.

36 Passuth Krisztina: *Avantgarde kapcsolatok Prágától Bukarestig, 1907 – 1930* (Budapešť, 1998).

37 Földes Györgyi: Kassák megkonstruált könyve: vizualitás és nyelvi jelentés a *Tisztaság* könyvében, *Irodalomismeret*, 2011/1, 64 – 75; Kappanyos András: *Tánc az élen: ötletek az avantgárdról* (Budapešť, 2008).

38 Tamás Aladár: *A 100% története* (Budapešť, 1973); Erki Edit, A 100%, in: Szabolcsi Miklós, Illés László (eds.): *Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből* (Budapešť, 1962), 239 – 279.



Eva ANDREJČÁKOVÁ (1970) vyštudovala slovenčinu a estetiku na FF UK, ako novinárka začínala v týždenníku *Mosť*, v rokoch 2000 až 2018 pôsobila v *SME*. Od r. 2018 je v slobodnom povolaní, prekladá z maďarčiny, medzi autorov, ktorých prekladala, patria L. Mednyánszky (denníky), L. Márton, V. Erdős, D. Varró (deťská poézia) a i. Preložila tiež drámy a poviedky, koncom roka 2019 vychádza v jej preklade román P. Závada *Prirodzené svetlo*.

Anna ANTALOVÁ je absolventka Pedagogickej fakulty UKF v Nitre, tlmočníčka a prekladateľka z i do maďarského, anglického a slovenského jazyka (od r. 2000 v slobodnom povolaní), akreditovaná členka Slovenskej asociácie prekladateľov a tlmočníkov. Krátko sa venovala aj pedagogickej práci, vyučovala na príklade dobrovoľníkov U. S. Peace Corps.

Zoltán ÁGOSTON (1966) je literárny kritik, od roku 1999 šéfredaktor literárneho a umeleckého časopisu *Jelenkor*. Redigoval edíciu Szignatúra Könyvek a bol redaktorom mnohých maďarských literárnych výberov v zahraničných časopisoch. Vydal dve knihy rozhovorov: *Tigre a levy* (*Tigrisek és oroszlánok*, 2006) o sochárstve a *Tvár mesta* (*A város arca*, 2011) – s G. Konrádom, keď bol Pécs EHMK (2010).

Éva BAJKAY je kunsthistorička, ktorá 20 rokov viedla Grafickú zbierku Maďarskej národnej galérie, a vysokoškolská pedagogička. Venuje sa najmä výskumu klasického avantgardného umenia s osobitným zreteľom na konštruktivizmus a medzinárodné väzby. Pri príležitosti 100. výročia Bauhausu nadviazala na svoje predošlé výskumy, publikovala k tomu napr. aj *Od umenia po život. Maďari v Bauhase* (*Művészettől az életig. Magyarok a Bauhausban*; JPM Pécs – Bauhaus Archiv Berlin, 2010).

Zsófia BÁRCZI (1973) je prozaička, literárna historička. Doteraz vydala štyri knihy, jej posledný román s názvom *Vidéki lyányok énekeskönyve* (*Spevník vidieckych dievok*) získal v r. 2019 Cenu Imre Madách. Žije v Nových Zámkoch, v súčasnosti je dekanou na UKF v Nitre.

László BERTÓK (1935) publikoval prvé básne ešte ako študent gymnázia. Od roku 1965 žije v meste Pécs, kde dlhodobo pracuje v časopise *Jelenkor*. Básnický debutoval v r. 1972, odvtedy vydal 26 básnických zbierok, 6 prozaických zbierok a 5 bibliografií. Za posledných vyše 15 rokov tvorí výlučne dvojveršové básne, naposledy mu vyšla zbierka *Firkák a szalmaszálra* (*Čmáranice na stéblách slamy*, 2015).

Petr BORKOVEC (1970) je český básnik, prozaik, prekladateľ, dramaturg pražskej literárnej kaviarne Fra. Naposledy vydal poviedky *Lido di Dante* (2017) a básnickú zbierku *Herbář k čemusi horšímu* (2018). Prekladal ruskú poéziu (Chodasevič, Nabokov, Odarčenko, Brodskij, Rejn). Spolu s M. Havrdom preložil Sofoklovho *Kráľa Oidipa* a Aischylovu *Oresteiu*.

Miroslav BRŮČEK (1967) žije v Skalici, kde je zamestnaný na Mestskom úrade. Vydal 7 básnických zbierok, naposledy *Obchádzky* (2009), *Podstata rieky* (2012), *Chýbajúce strany* (2017), a novely *Žmurknutie z večnosti* (2013), *Hotel Oáza* (2015). Sporadicky píše recenzie a kultúrnu publicistiku. Jeho básne boli preložené do viacerých európskych jazykov.

Martina BUZINKAIOVÁ (1991) je externá doktorandka na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy FF PU v Prešove. Venuje sa súčasnej slovenskej literatúre a kategórii komického.

Ján ČAKANÉK (1982) pôsobí na Katedre germanistiky FF UKF v Nitre. Primárne sa venuje nemeckej literatúre 18. a 19. storočia s osobitným dôrazom na dielo J. W. Goetheho, sekundárne teórii, dejinám a kritike umeleckého prekladu. Je redaktorom *Slovenského časopisu pre germanistiku* (*Slowakische Zeitschrift für Germanistik*).

DALFAR – publikuje najmä na internete, doteraz vydal 3 zbierky esejí: *Ex Libris* (2016), *Architektúra času* (2017) a najnovšie *Mimochodom* (2019).

László DARVASI (1962) je spisovateľ, básnik, pedagóg, novinár, redaktor. Jeho román *A könnymutatványosok legendája* (*Legenda kaukliarov so slzami*) získal v nemeckom preklade v roku 2004 prestížnu Brückeho cenu, román *Virágzabálók* (*Požierači kvetov*) získal Rotaryho cenu a v Maďarsku sa stal knihou roka. Medzinárodné ocenenie získala aj jeho nemecká verzia poslednej zbierky noviel *Wintermorgen*.

Renata DEÁKOVÁ (1968) vyštudovala slovenčinu a hungaristiku na FF UK, za svoj prvý preklad (P. Závada: *Jadvigin vankúšik*) získala Cenu Jána Hollého. Preložila tiež romány P. Esterházyho a S. Máraiho, divadelné hry G. Spiróa, Z. Egressyho, J. Háyhó, I. Örkénya a i. Pripravila viaceré antológie a výbery zo slovenskej literatúry pre maďarské periodiká a vice versa, venuje sa tiež kultúrnemu manažmentu.

Gábor DOBÓ je literárny vedec, študoval na univerzitách v Budapešti, Florencii a Angerse. Od r. 2014 pôsobí v Kassákovom múzeu v Budapešti, kde sa venuje výskumu avantgardných periodík. Bol kurátorom viacerých výstav a organizátorom konferencií s touto problematikou. Je člen Európskej siete pre výskum avantgardy a moderny (EAM) a člen výboru Európskej spoločnosti pre výskum periodík (ESPRit).

György DRAGOMÁN (1973) je spisovateľ a prekladateľ. Narodil sa a detstvo prežil v rumunskom Târgu Mureș, v roku 1988 sa s rodinou presídlil do Maďarska. Jeho druhá kniha, román *A fehér király* (*Biely kráľ*) z roku 2005, bola preložená do viac než tridsiatich jazykov a bol podľa nej nakrútený aj film v medzinárodnej koprodukcii.

Péter ESTERHÁZY (1950 – 2016), spisovateľ, dramatik, esejista. Vyštudoval matematiku, no vo svojom odbore pracoval len krátko. Od r. 1978 bol spisovateľom na voľnej nohe. Bol najvýznamnejším predstaviteľom tzv. „novej maďarskej prózy“, ktorá nesie znaky literárnej postmodernity. Jeho dielo je oceňované prestížnymi cenami a prekladané do mnohých jazykov. V slovenčine mu vyšlo 8 kníh. Najznámejšou z nich je román *Harmonia Caelestis* (Magvető, 2000; Kalligram, 2004). Vo svojej poslednej knihe *Pankreasník* (*Hasnýálmirigynapló*, Magvető, 2016, Kalligram-Absynt, 2018) sa vyrovnáva so smrteľnou chorobu, ktorej nakoniec podľahol.

Gábor FARNBAUER (1957) je fyzik a informatik. Do r. 1988 pracoval v Ústave merania SAV ako fyzik. V r. 1991 bol spoluzakladateľom vydavateľstva Kalligram, názov vydavateľstva pochádza z jeho „románu myšlienok“ *Vôňa fialky*. V súčasnosti sa venuje audiofilskej reprodukcii hudby.

Renátó FEHÉR (1989) je básnik. Vysokoškolské štúdium absolvoval na univerzitách v Budapešti a v Prahe, doktorandské štúdium v Budapešti. Je redaktorom spoločenského a umeleckého časopisu *Hévíz*. Vydal básnické zbierky *Garázsmenet* (*Garážová jazda*, 2014) a *Holtidény* (*Mŕtva sezóna*, 2018).

József GAZDAG (1977) je prozaik, publicista, redaktor rozhlasovej stanice Patria. Doteraz vydal 2 knihy próz: *Kilátás az ezüsfenyőkre* (*Výhľad na strieborné smrek*), 2004, 2. vyd. 2012). Ocenenia: Cena Sándora Bródyho (Maďarsko, za najlepší maďarský debut), Cena Imre Madách, Cena Posonium a Cena Alfonza Talamona. Žije v Komárne.

Milan HAMADA (1933) vyštudoval slovenčinu a ruštinu na UK v Bratislave, ako pracovník ÚSIL SAV sa pôvodne zaoberal staršou slovenskou literatúrou, v 60. rokoch sa stal popredným kritikom publikujúcim prevažne v *Slovenských pohľadoch*. V období normalizácie bol za svoje občianske a politické postoje prepustený zo zamestnania a mal publikačný zákaz. Po roku 1989 opäť pracoval v SAV, prednášal na FF Trnavskej univerzity a publikoval v literárnych časopisoch. Je považovaný za jedného z najvýznamnejších predstaviteľov literárnokritického myslenia na Slovensku, znalca moderných dejín slovenskej literatúry. Z ostatných diel: *Zrod novodobej slovenskej kultúry* (1995), *Kritické komentáre I – III* (2012 – 2013), *Od povede* (2013).

Robert HASS – viac o ňom vnútri v čísle na s. 55.

Patrícia ŽELIZŇÁKOVÁ HAVRILA (1992) vyštudovala slovenský a chorvátsky jazyk na FF UK v Bratislave, v súčasnosti pôsobí ako doktorandka na FF UPJŠ v Košiciach. Odborne sa venuje súčasnej literatúre a básnickému prekladu z chorvátskej a srbskej literatúry. Publikovala v časopisoch *Glosolália*, *Vertigo*, *Romboid*, *Vlna*, *Artikulácie* a i.

Petr HRUŠKA (1964) je český básnik, vedecký pracovník ČAV (najmä poézia 20. stor.). Príležitostne vyučuje na univerzitách v ČR, píše tiež pre *Respekt* a *Revolver Revue*. Z básnických zbierok: *Obývací nepokoje* (1995), *Vždycky se ty dveře zavíraly* (2002), *Autá vjíždějí do lodí* (2007), *Darmata* (2012; Štátna cena za literatúru). Z monografií: *Někde tady. Český básník Karel Šiktanc* (2010).

Jana JUHÁSOVÁ (1975) pracuje ako odborná asistentka na Katedre slovenského jazyka a literatúry FF KU v Ružomberku. Venuje sa genológii a spirituálnym aspektom v súčasnej slovenskej poézii. Je autorou monografií *Od symbolu k latencii*, *Spirituálna téma a žáner v súčasnej slovenskej poézii* (2016) a *Litaničná forma od avantgardy po súčasnosť* (2018). Pracuje aj ako redaktorka časopisu *Ostium*.

Michaela JUROVSKÁ (1943) je literárna kritička a publicistka, ktorá sa postupne vyprofilovala najmä na uznávanú prekladateľku umeleckej literatúry z francúzštiny a z taliančiny. Preložila vyše 30 knižných titulov alebo titulov uvedených v rozhlase, televízii či na divadelnej scéne. Venuje sa aj kritikej reflexii umeleckého

prekladu, je autorkou kníh o Francúzsku a o Paríži, ako aj doslovov k vlastným i cudzím prekladom. Pracovala na FF UK a v Ústave umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie, spolupracovala s ÚSVL SAV, Divadelným ústavom a ďalšími inštitúciami, aktívne pôsobila aj v diplomacii. Je laureátkou mnohých najvyšších ocenení doma aj v zahraničí, v rokoch 1986 a 2002 jej udelili Cenu Jána Hollého za preklad.

Tibor NOÉ KISS (1976) je prozaik, vyštudoval sociológiu, pracoval ako anketár, novinár a amatérsky futbalový tréner. Momentálne pôsobí ako editor vo viacerých časopisoch (*Jelenkor*, *Színház*, *TeleTextil*). Je autorom románov *Inkognitó* (2010) a *Aludnod kellene (Už by bolo treba spať)*, 2014).

Géza KOMORÓCZY (1937) je historik a spisovateľ. Od roku 1962 je univerzitným profesorom hebreistiky a asýriológie. V súčasnosti je profesor emeritus na univerzite ELTE v Budapešti, na Katedre hebreistiky a asýriológie.

Márton KOPPÁNY (1953) je prekladateľ, spisovateľ a vizuálny básnik. Študoval ekonómiu, do roku 1989 písal filmové kritiky. V roku 1997 založil Institute of Broken and Reduced Languages. V preklade do slovenčiny vyšiel výber z jeho básní *Náhoda nie je metóda* (Drewa a srd, 2000).

Dénes KRUSOVSZKY (1982) je básnik, prozaik a literárny kritik. Vyštudoval maďarskú literárnu komparatistiku a estetiku, debutoval v roku 2006 básnickou zbierkou *Az összes nevem (Všetky moje mená)*, a odtedy vydal ďalších 7 žánrovo rôznorodých zbierok; najnovšie: básnická zbierka *Elégiazaj (Elegický hluk)*, 2015) a román *Akik már nem leszünk sosem (Kými už nebudeme nikdy)*, 2018). Je šéfredaktorom internetového portálu *Versum* (versumonline.hu).

Juraj KUNIAK (1955) je básnik, spisovateľ a prekladateľ. Vede vydavateľstvo Skalná ruža. Vydal 9 básnických kníh, naposledy *Rosa mystica* (2016, spoluautor J. Kudlička) a zbrané básne *Amonit* (2019), okrem toho viac ako desiatku kníh iných žánrov, najnovšie súbor obrazových publikácií *Nepálsky diptych*, zahrňujúci knihy *Dhaulágirí – Biela hora* a *Makalu – Čierny obor* (2018, spoluautor fotograf M. Kováč). Preložil *Spev o mne* W. Whitmana a *Čas a materiály* R. Hassa.

Tomáš LIETAVEC (1992) pôsobí ako interný doktorand na Oddelení semiotických štúdií Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre. Venuje sa súčasnej slovenskej literatúre, osobitne interpretačným a recepčným aspektom a výrazovým tendenciám domácej poézie po roku 1989.

Peter MACSOVSZKY (1966) je prozaik, básnik a prekladateľ. Doteraz vydal 12 básnických zbierok a 9 románov v slovenčine a 5 zbierok poézie v maďarčine. Naposledy mu vyšla knižka *Breviár pre posledných psychológov*. Z maďarčiny preložil 10 literárnych diel. Za román *Tantalópolis* získal cenu Anasoft litera, za preklad diela B. Hamvasa Cenu Jána Hollého. Žije v Perth (Austrália).

Gabriela MAGOVÁ vyštudovala slovenčinu a angličtinu na FF UK, pracovala v ÚSVL SAV, neskôr viedla *Revue svetovej literatúry* (2016 – 2018); pracuje v rádiu Devín. Prekladá prózu a poéziu z maďarčiny: romány G. Dragomána (*Biely kráľ, Hranica*), S. Máraiho (*Vzbúrenci, Hlas, Posila*) a A. Szerba (*Cesta za mesačnej noci*), poviedky J. Gazdaga a P. Száza, básnické zbierky K. Tótha a monografiu E. Bojtára *Vysnívali sme si vlasť a národ*.

Pál SZEREDI MERSE (1990) je historik umenia, doktorand Univerzity Loránda Eötvösa (ELTE) a spolupracovník Petőfiho literárneho múzea – Kassákovho múzea. Venuje sa výskumu maďarského avantgardného umenia 20. rokov 20. storočia a jeho medzinárodným súvislostiam.

Marián MILČÁK (1960) je básnik a prekladateľ (najmä z poľštiny), prednáša na FF UPJŠ v Košiciach, odborne sa venuje teórii básnického textu. Naposledy vydal zbierku básní *Hra s hadmi* (2014), v spolupráci s Petrom Milčákom preklad (Cz. Miłosz: *To*). Je spolueditor publikácií *Ako sa číta báseň* (Modrý Peter, 2013) a *Ako sa číta báseň II.* (MP, 2016). Žije v Levoči.

Lenka NAGYOVÁ (1992) vyštudovala prekladateľstvo a filmovníctvo na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, neskôr na univerzite Eötvösa Loránda v Budapešti. Pracuje na Veľvyslanectve Slovenskej republiky v Maďarsku (aj) ako prekladateľka.

Imre ORAVECZ (1943) je básnik a prozaik. Pochádza zo severomaďarskej obce Szajla, v ktorej žije aj slovenské obyvateľstvo. Zbierka básní *Človek chytajúci ryby (Halászóember)* je poklonou rodnej obci. Vyštudoval nemčinu a maďarčinu (neskôr študoval a prednášal aj na amerických univerzitách), doma však z politických dôvodov nemohol učiť. Od 70. rokov patril k popredným básnikom, ktorí začali v poézii pre-

sadzovať vecnosť. V románovej trilógii *Deti hrudy* (*A rög gyermekei*, 2018) autobiograficky spracoval aj svoj vlastný rodinný príbeh.

Jozef PALAŠČÁK (1984) je básnik, kultúrny publicista a editor, pracuje ako literárny redaktor v rozhlase. Napísal dve zbierky básní (*TELOI*, 2008; *Notácia*, 2014) a jednu poetickú bibliofíliu (*Otec, Syn a Cudzinka*, 2010). V roku 2017 bol spoluautorom hry Divadla Na Peróne *Slovenský raj*. Prózu, eseje a kritiky publikoval na internete, v zborníkoch, časopisecky a v rozhlase.

Stanislava CHROBÁKOVÁ REPAR (1960) je slovenská a slovenská autorka, prekladateľka a literárna vedkyňa, píše rozmanité žánre, intenzívne činná je aj edične, vydavateľsky a organizačne. Vydala 26 autorských kníh a rozsiahlych expertíz, preložila okolo 25 knižných titulov, naposledy *Prídem hneď a iné básne* B. Korun (2018; Prémia Literárneho fondu za preklad). Píše v oboch jazykoch, v Slovincu jej naposledy vyšli básnická zbierka *Rauma Blues* a kniha esejí a interpretácií *Iniciácie ali književnost onkraj vidnega* (2018). Na Slovensku založila a vedie literárny časopis *Fraktál*, v Slovinsku knižnú edíciu *Fraktal* (od 2003). Je spoluzakladateľka a koordinátorka medzinárodného projektu „Časopis v časopise“ (od 2002), laureátka Literárnej ceny Mira (2018, Slovinsko).

Jitka ROŽŇOVÁ (1976) je poetka, prekladateľka. Bola redaktorkou časopisu *RAK* (2004 – 2014), v súčasnosti prednáša žurnalistiku na UKF v Nitre. Z maďarčiny preložila viac než 30 diel, medzi inými 3 knihy S. Máraiho. Jej básnické zbierky *Zhasínanie svetiel* (2010) a *Spriadanie slov* (2013) sú dvojязыčné. Žije v Nových Zámkoch. Za preklad Mednyánszkeho *Denníkov* a Máraiho románu *Esterina pozostalosť* získala prémium Literárneho fondu.

Géza RÖHRIG (1967) je básnik a herec. Vyrastal v náhradnej rodine, v 80. rokoch založil punkovú kapelu. V 90. rokoch vyštudoval Vysokú školu divadelného a filmového umenia. Debutoval básnickou zbierkou *Hamvasztókönyv* (*Kremačná kniha*, 1995). Od r. 2000 žije v New Yorku, v Bronx; tu vyštudoval na Jewish Theological Seminary. Hral hlavnú úlohu v maďarskom filme *Saulov syn*, ktorý získal v r. 2016 Oscara. Jeho poslednú zbierku *Angyalvakond* (*Anjelský krtko*, 2018) z prostredia bezdomovcov vydala nadácia Fedél Nélkül (Bez strechy nad hlavou); výťažky idú na charitu.

Galina SÁNDOROVÁ vyštudovala slovenčinu a hungaristiku na FF UK v Bratislave. Je autorkou viacerých knižných prekladov, okrem iného preložila historické práce Józsefa Demmela *Ludovít Štúr a Panslávci v kaštieľi*, za ktoré získala prémium Literárneho fondu.

Lucia MOLNÁR SATINSKÁ (1986) vyštudovala komparatistiku, anglistiku-amerikanistiku a slovakinistiku na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Absolvovala ročný pobyt na Inštitúte Bálinta Balassiho v Budapešti. Od r. 2011 pôsobí v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Jej hlavnou výskumnou témou je viacjazyčnosť na Slovensku.

Marta SOUČKOVÁ (1963) pôsobí ako profesorka slovenskej literatúry na FF PU v Prešove, venuje sa najmä slovenskej ponovembrovej literatúre. Je autorkou monografií *Personálna téma v prozaickom texte* (2001) a *P(r)ózy po roku 1989* (2009) či výberu zo svojich recenzií *Do poslednej bodky* (2015). Editovala viac ako 10 zborníkov z medzinárodných konferencií o slovenskej literatúre po roku 1989 a 2000, v r. 2016 pripravila antológiu slovenskej poviedky 20. storočia *Modern Dekameron. Huszadik századi szlovák novellák*.

Zoltán SZALAY (1985) je prozaik, publicista a právnik, bývalý šéfredaktor literárneho časopisu *Irodalmi Szemle* a denníka *Új Szó*. Je autorom šiestich kníh, v preklade P. Macsovszského mu v slovenčine vyšiel román *Drahí vendélmí* (2017). Žije v Bratislave.

László SZILASI (1964) je spisovateľ, esejista, literárny historik, docent na Univerzite v Szegede. Vo svojej literárnovednej práci sa okrem súčasnej maďarskej literatúry venuje aj dielu maďarského románopisca Móra Jókaiho. Medzi jeho najznámejšie diela patria romány *Tretí most* (*Harmadik híd*, 2014) a *Lutherovi psi* (*Luther kutyaí*, 2018). Za svoje romány bol ocenený viacerými literárnymi cenami.

Edina SZVOREN (1974) je spisovateľka a učiteľka hudby. Publikuje od r. 2005, doteraz jej vyšli štyri zbierky poviedok, dve z nich, *Pertu a Nincs, és ne is legyen* (*Pertu; Nie je a nech ani nebude*), vyšli v preklade do viacerých európskych jazykov. Je laureátkou ceny Attilu Józsefa, ceny Libri, EU Prize for Literature a ďalších.

Zsuzsa TAKÁCS (1938) je poetka, prozaička, prekladateľka, laureátka Kossuthovej ceny. Za svoju najnovšiu

zbierku *A Vak Reményi* (*Slepá Nádej*, 2018) získala v r. 2019 najprestížnejšiu neštátnu umeleckú cenu v Maďarsku – AEGON Művészeti Díj. Prekladala diela talianskych, španielskych, katalánskych, francúzskych a anglických básnikov.

József TAKÁTS (1962) je bývalý vydavateľ (Tanulmány Kiadó), literárny kritik a historik zaoberajúci sa dejinami literárnych a politických ideí, vysokoškolský pedagóg na Univerzite v Pécsi. Okrem dvoch literárno-kritických publikácií vydal učebnicu dejín moderného politického myslenia v Maďarsku a zbierku štúdií o možnostiach písania literárnych dejín, inšpirovanú kultúrnou antropológiou; zostavil zbierku *A magyar esszé antológiája IV. (Antológia maďarskej eseje IV.)*.

Ottó TOLNAI (1940) je básnik a spisovateľ. Vyštudoval literatúru na Univerzite v Novom Sade, neskôr filozofiu v Záhrebe. V r. 1964 – 1974 pôsobil ako redaktor, resp. šéfredaktor legendárneho juhoslovanského časopisu *Új Symposion*. Skúsenosť juhoslovanskej vojny spracúva v básnickej zbierke *Balkáni babér* (*Balkánske vavríny*, 2001). Jeho tvorba je experimentálnou, neoavantgardne ladenou zmesou autobiografickej fikcie; taká je aj ostatná kniha *Szeméremékszerek* (*Šperky cudnosti*, 2018).

Tímea TURI (1984) je poetka. Vyštudovala maďarský jazyk a komunikáciu na Univerzite v Szegede, žije v Budapešti. Je šéfredaktorkou jedného z najvýznamnejších maďarských vydavateľstiev Magvető Kiadó. Vydala básnické zbierky: *Jönnek az összes férfiak* (*Prichádzajú všetci muži*, 2012), *A dolgok, amikről nem beszélünk* (*Veci, o ktorých nehovoríme*, 2014) a *Anna visszafordul* (*Anna sa otočí*, 2017).

Lenka ŠAFRANOVÁ (1986) pôsobí na Katedre slovenskej literatúry a literárnej vedy FF PU v Prešove. Venuje sa najmä súčasnej poézii, je zástupkyňa šéfredaktora časopisu *Vertigo*. Štúdie uverejňuje v domácich a zahraničných zborníkoch, recenzie najmä v časopisoch *Glosolália* a *Vertigo*. Je autorka básnickej zbierky *post partum* (2018).

Róbert ŠEDIVÝ (1983) pôsobil ako redaktor rádia Devín, kde sa venoval slovenskej a svetovej literatúre. Je autorom a moderátorom mnohých relácií z cyklov *Autor na dnes* a *Ľudia, Fakty, Udalosti*. Momentálne žije v Kanade.

Peter ŠULEJ (1967) je autor experimentálnej poézie, sci-fi poviedok, románov a rozhlasových hier, spoluautor 4 tanečných predstavení. Je šéfredaktorom časopisu *Vlna*, vedie knižné vydavateľstvo a organizuje literárne podujatia. Je autorom mnohých básnických zbierok, napríklad: prvá trilógia *Porno* (1994), *Kult* (1996), *Pop* (1998), *Archetypálne leto* (2003). Je spoluautorom projektu *Generator x: Hmlovina* (1999). V roku 2013 vyšiel *Generator x_2: Nové kódexy* (Habaj / Macsovszky / Šulej). Naposledy vydal zbierku poézie *Nódy* (2014) a román *Spolu* (2016, nominácia na Anasoft Litera).

Eva URBANOVÁ (1986) pracuje ako kurátorka v Literárnom a hudobnom múzeu v Banskej Bystrici, kde sa venuje spracúvaniu a prezentácii literárnych zbierok regionálnej proveniencie. Svoje texty najmä o súčasnej slovenskej poézii uverejňovala v časopise *Romboid*, momentálne spolupracuje najmä s *Vertigom*, *Glosoláliou* a *Vlnou*.

Jozef VAŠKO (1958) vyštudoval elektrotechniku, do r. 1990 pracoval v Ústave merania SAV. V roku 1990 bol spoluzakladateľom firmy pre bankové informačné systémy. V súčasnosti je vedúci pracovník oddelenia Fablab Bratislava pri Centre vedecko-technických informácií SR.

Pál ZÁVADA (1954) v r. 1982 až 1993 pracoval ako sociológ, od r. 1990 do r. 2014 pôsobil ako redaktor časopisu *Holmi*. Debutoval v r. 1986 sociografickou knihou *Kulákprés* (*Preš na kulakov*). V r. 1997 výrazne prerazil románom *Jadviga párnája* (*Jadvigin vankúšik*), vzápätí nasledovali štyri ďalšie. Najnovšími autorovými románmi sú: *Természetes fény* (*Prirodzené svetlo*, 2014), *Egy piaci nap* (*Deň na trhu*, 2016), *Hajó a kődben* (*Loď v hmle*, 2019). V slovenčine mu vyšli diela *Jadvigin vankúšik* a *Potomkovia fotografa*; román *Prirodzené svetlo* by mal vyjsť v r. 2020.

dk; StR; Z.A.